

чи шлях до криміналізації суспільства? *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 91–95.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України № 2617-VIII від 22.11.2018. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/316343>.

6. Самбор М. А. Інститут кримінального проступку за законодавством України: вади та прогалини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 392–400.

7. Гетьман А. П. Еколого-процесуальна правова теорія: проблеми становлення і розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Харків, 1995. 32 с.

8. Юхно О. О. Окремі аспекти співвідношення норм кримінального процесуального і кримінального права у сучасних умовах застосування положень чинного Кримінального процесуального кодексу України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 111–118.

9. Сидоренко О. О. Процесуальні норми права: поняття, особливості, різновиди : монографія. Харків : «Право», 2014. 192 с.

Неганов Віктор Вадимович,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ НОВЕЛ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ

Природу злочину іноді умовно визначають як діяння, що посягає на «вертикальні» Боголюдські відносини, природні права людини, а природу всіх інших правопорушень як діянь, що посягають на «горизонтальні», похідні від «вертикальних» відносини. Вчинення деяких правопорушень лише опосередковано завдає шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, у зв'язку із чим відповідні злочини іноді іменуються як «квазі-злочини». Адміністративні делікти, які посягають на власність, громадський порядок та громадську безпеку за своєю суттю не є управлінськими правопорушеннями. За вказаними підсистемами об'єктів посягань такі діяння деякі науковці пропонували трансформувати у кримінальні проступки [1; 2]. Інша частина науковців навпаки вважає, що кримінальне законодавство не потребує запровадження кримінальних проступків, обґрунтовуючи,

зокрема це тим, що принцип гуманізму в кримінальному праві відноситься не лише до особи, яка порушила кримінально-правову заборону, а також і до інтересів потерпілого [3].

Указом Президента України від 8.04.2008 р. N 311/2008 було затверджено Концепцію реформування кримінальної юстиції України, якою зокрема передбачалося, що за формою досудове розслідування поділятиметься на: 1) досудове слідство у справах про злочини; 2) дізнання у справах про кримінальні проступки. Передбачалося, що до кримінальних проступків мають відноситися злочини невеликої тяжкості, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки, а також окремі адміністративні правопорушення, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими за своєю суттю [4].

Практичну реалізацію відповідні положення Концепції у цій частині знайшли 22.11.2018, коли Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (далі – Закон щодо спрощення досудового розслідування), який набуває чинності з 01.01.2020 [5].

Відповідно положеннями Закону щодо спрощення досудового розслідування до КК України вносяться зміни, зокрема якими «злочинність» визначається як «кримінальна протиправність», вводиться поняття «кримінальне правопорушення», до якого згідно ст. 12 КК України входять злочини і кримінальні проступки. При цьому кримінальним проступком визначається передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [5]. Через таке формулювання цим Законом передбачено також ряд змін до санкцій деяких статей Особливої частини КК України, якими було піднято верхню межу основного покарання, з метою залишити ці статті у категорії злочинів (як приклад у ч. 1, 2 ст. 212, ст. 219, ст. 220-1 КК України і т.д.). При цьому до Особливої частини КК України вноситься ряд нових статей, як приклад ст. 286-1 «Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції», якими визначаються нові склади кримінальних проступків, які до цього не містилися у КК України в якості злочинів.

У свою чергу Законом щодо спрощення досудового розслідування до КПК України вносяться зміни, якими визначаються поняття дізнавача, відповідної службової особи, яка уповноважена в межах компетенції, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, а також керівника органу дізнання. Статтею 39-1 КПК

України на керівника органу дізнання передбачається покласти процесуальні функції де що схожі за викладеною формою із функціями керівника органу досудового розслідування, проте з певними обмеженнями. Зокрема на відміну від повноважень, що визначені у ст. 39 КПК України, керівник органу дізнання не має права погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення, не має права безпосередньо здійснювати дізнання, користуючись при цьому повноваженнями дізнавача (що дорівнюють повноваженням слідчого).

Статтею 40-1 КПК України визначається, що дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого [5]. При цьому через вище зазначену обмеженість повноважень керівника органу дізнання, у порівнянні з повноваженнями керівника органу досудового розслідування з питань погодження проведення слідчих (розшукових) дій дізнавачем у майбутньому після введенням у дію Закону щодо спрощення досудового розслідування можуть виникати певні процесуальні і організаційні проблеми у дізнавача під час продовження строку проведення НСРД.

При цьому можливі проблеми у підготовці і проведення окремих слідчих (розшукових) дій, які потребують погодження керівника органу досудового розслідування (виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації) у випадку дізнання відсутні, через те, що такі слідчі (розшукові) дії можуть здійснюватися лише під час розслідування злочинів, а не кримінальних проступків.

Варто відзначити процесуальну новелу, що передбачена у ч. 3 ст. 214 КПК України, згідно якої до моменту внесення відомостей до ЄРДР стосовно кримінального проступку (на відміну від злочину) дізнавачем може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідчування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [5]. На нашу думку подібна процедура має певні ознаки дослідчої перевірки і може призвести до певних процесуальних зловживань збоку дізнавача або слідчого, коли повідомлення про злочин може попередньо кваліфікуватися як повідомлення про кримінальний проступок, і відповідно щодо такого повідомлення до моменту внесення відомостей до ЄРДР може застосовуватися недопустима форма збирання (отримання) доказів.

У свою чергу ст. 298-1 КПК України визначається, до процесуальних джерел доказів, окрім тих, що визначені у ст. 84

відносяться також і ті, що були зазначені нами вище з ч. 3 ст. 214 КПК України і отримані до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР. При цьому такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як за погодженням з слідчим суддею [5]. Певним чином обмежується, у порівнянні із процедурою затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду процедура затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку. Таке затримання здійснюється лише у випадках, передбачених п. 1,2 ч. 1 ст. 208 КПК України і одночасно за умови, якщо особа відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; або намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; або під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; або перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим [5].

Серед особливостей нової процедури закінчення дізнання відзначимо, що за положеннями ст. 301 КПК України дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше 72 годин з моменту затримання особи підозрюваної у вчиненні кримінального проступку, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру. Прокурор має не пізніше трьох днів після отримання такого повідомлення про підозру особі разом з матеріалами дізнання, а в разі затримання особи, протягом двадцяти чотирьох годин здійснити одну із зазначених дій: прийняти рішення про закриття кримінального провадження, про негайне звільнення затриманої особи; повернути кримінальне провадження дізнавачу із письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням терміну дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу; звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності; у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства [5].

Отже можна стверджувати, що у практичній правовій площині наразі підтримку отримала точка зору науковців, які підтримують запровадження інституту досудового розслідування кримінальних проступків. При цьому практична правова реалізація його у вигляді змін до КК і КПК України не є досконалою і у подальшому мають вноситися відповідні зміни, що мають забезпечити більш якісну процесуальну взаємодію під час дізнання суб'єктів зі сторони правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Дмитрук М. М. Категорія проступку у кримінально-правовій доктрині : автореф. дис.... канд. юрид. наук. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/844/Avtoreferat_Dmitruk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2. Туляков В. О., Пімонов Г. П., Матріцан Н. І. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві. *Юридична література*. 2012. С. 25–29.
3. Орловська Н. А. Проблеми класифікації кримінальних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2008. № 2. С. 305–308.
4. Указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.

Никоненко Михайло Якович,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОЯСНЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ

22 листопада 2018 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень».

Названий закон фактично дає старт одній із форм досудового розслідування – дізнанню, в якій, як зазначено в п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України, здійснюється розслідування кримінальних проступків.

І цей закон можна було б сміливо назвати законом про кримінальні проступки і це відповідало б положенням КПК щодо законодавчого тлумачення складових елементів закону України про кримінальну відповідальність, визначених в п. 7 ч. 1 ст. 3 КПК України як законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки), проте саме вищеназаним Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року, у пункті 7 частини першої статті 3 слова «(Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки)» виключено.